

Ελληνική κρίση χρέους 2009-σήμερα

Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια

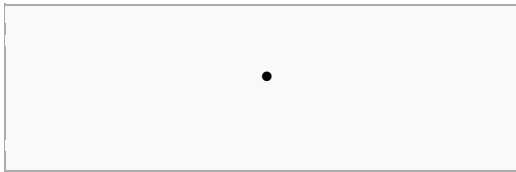
Τα γεγονότα ή τα δεδομένα που περιγράφει το λήμμα έχουν μεταβληθεί και χρειάζεται ενημέρωση με πιο πρόσφατες πληροφορίες.

Παρακαλούμε [βελτιώστε](#) το λήμμα ενημερώνοντάς το, μη ξεχνώντας να αναφέρετε και [αξιόπιστες πηγές](#). Μπορεί να υπάρχουν πληροφορίες και στη [σελίδα συζήτησης](#) του λήμματος.

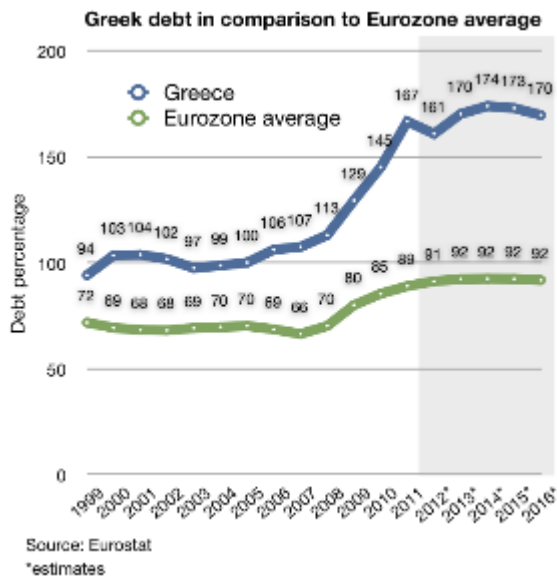
Αυτό το λήμμα περιέχει πληροφορίες σχετικά με ένα τρέχον γεγονός. Μπορεί να μην περιλαμβάνει πληροφορίες για την εξέλιξη ή να περιλαμβάνει πληροφορίες που έχουν τη μορφή εικασίας, οπότε το περιεχόμενο του μπορεί να αλλάξει δραματικά ως το πέρας του εν λόγω γεγονότος.

Η [ελληνική κρίση χρέους](#) είναι μέρος της [κρίσης της Ευρωζώνης](#).

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος [βιώσιμο](#), η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του [Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου](#), της [Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#) και της [Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας](#), που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό Γεώργιο Α. Παπανδρέου, ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο [Καστελόριζο](#).^[1] Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα [δημοσιονομικής προσαρμογής](#) και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα [δημοσιονομικής εξυγίανσης](#). Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 [Μαΐου](#) 2010. Η Ελληνική Οικονομία ^[2] συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα πώλησης μέρους της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.

Η κρίση χρέους

Η πορεία του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο 1999-2010

Στην καθημερινή «δημοσιογραφική» γλώσσα υπάρχει σύγχυση στην ορολογία για το ελληνικό πρόβλημα. Συχνά αναφέρεται ως «οικονομική κρίση» η αυξανόμενη ανεργία, η μείωση των πραγματικών εισοδημάτων και η γενική πτώση της ζήτησης. Επίσης αναφέρεται ως «οικονομική κρίση» η ελληνική κρίση χρέους. Τα δύο αυτά διαφέρουν και το πρώτο είναι προτιμότερο να αναφέρεται ως «ύφεση». Έχοντας κάνει αυτή τη διάκριση μπορούμε κατόπιν να εξετάσουμε (i) τα αίτια της ύφεσης, (ii) τα αίτια της κρίσης χρέους και (iii) τη σχέση μεταξύ ύφεσης και κρίσης χρέους.

Αίτια της κρίσης χρέους

Η περίοδος μετά το [1974](#) υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του [χρέους](#). Μεταξύ του [1980](#) και [1993](#) το χρέος εκτινάχτηκε από 28,6% σε 111,6% του [ΑΕΠ](#).^{[3][4][5]} Το [έλλειμμα](#) την ίδια περίοδο ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο με στόχο να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της [συνθήκης του Μάαστριχτ](#). Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων [ρυθμών ανάπτυξης](#) το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το [1999](#) κάτω από 3%, πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της [ΟΝΕ](#). Αργότερα αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάστηκε [δημιουργική λογιστική](#), στην υλοποίηση της οποίας βοήθησε και η τράπεζα επενδύσεων [Goldman Sachs](#).^[6]

Το φθινόπωρο του [2004](#), ο τότε υπουργός οικονομικών [Γιώργος Αλογοσκούφης](#) προχώρησε σε οικονομική απογραφή κατόπιν πίεσης [\[εγκρεμεί παραπομπή\]](#) από την [Eurostat](#). Η απογραφή αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών της προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και σε τριετή επιτήρηση από την [Ε.Ε.](#) Την ίδια χρονιά η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας, από τα οποία προέκυπτε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του [1999](#) εξακολουθούσε να έχει έλλειμμα πάνω από 3% [\[7\]\[8\]](#)

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνεται ενώ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνεται κατά 12-15 δις. τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του [2008](#) όμως, λόγω της [παγκόσμιας οικονομικής κρίσης](#) που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα αλλά και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.^[4]

Τον Νοέμβριο του [2010](#) η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δις. ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δις. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δις

ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δις. ευρώ). Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.^[9]

Η κρίσιμη περίοδος

Τον Ιανουάριο του 2009 ο οίκος αξιολόγησης [Standard & Poor's](#) υποβάθμισε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από Α σε Α- αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας.^{[10][11]}

Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 15% για το 2009 σήμαινε ότι μέσα σε ένα χρόνο το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από περίπου 110% σε πάνω από 125% ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αυτό συνέβη διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, αλλά και άλλων παραγόντων, υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση ήδη από το 2008. Ως εκ τούτου το ετήσιο έλλειμμα απλά προστίθετο στο χρέος. Ο παρανομαστής (το ΑΕΠ) ήταν πλέον στάσιμος. Η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να αποκρύψει τα δυσάρεστα αυτά δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις διεθνείς χρηματαγορές. Η προσπάθεια αυτή ήταν ωστόσο μάταιη αφού υπήρχαν δημοσιευμένοι κι άλλοι δείκτες, όπως το έλλειμμα του [εμπορικού ισοζυγίου](#), που απεικόνιζαν ξεκάθαρα την έκταση του προβλήματος.

Έχοντας διαμορφωθεί ένα δυσάρεστο κλίμα στο εξωτερικό για την ελληνική οικονομία ο πρωθυπουργός [Κώστας Καραμανλής](#), που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία 152 βουλευτών, εξαγγέλλει πρόωρες [εκλογές](#) για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Για την απόφασή του αυτή κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του, πως με τις εκλογές είχε σκοπό να αποδράσει από την πολύ δύσκολη κατάσταση που διαμορφωνόταν.^[12] Τις [εκλογές](#) κέρδισε το [ΠΑΣΟΚ](#) με υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού συνοδευόμενες από την δήλωση «λεφτά υπάρχουν».

Υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο [Γιώργος Παπακωνσταντίνου](#) ο οποίος κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία δραματική κατάσταση. Στις 20 Οκτωβρίου του 2009 ανακοίνωσε στο [ECOFIN](#) ότι το έλλειμμα για το 2009 βρίσκεται στο 12,5% από 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση^[13] (τελικά το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%). Δύο μέρες μετά ο [οίκος αξιολόγησης](#) Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από Α σε Α-.^[14]

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθησυχάσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα προχώρησε σε εφαρμογή προεκλογικών της υποσχέσεων, όπως η καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα.^[15]^[16] Συνεπώς σ' ένα βαθμό στις προεκλογικές υποσχέσεις της κυβέρνησης, ήταν και ο προϋπολογισμός για το 2010, που κατατέθηκε στη βουλή στις 20 Νοεμβρίου 2009, ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.^{[17][18]}

Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+.^[19] Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές.^[20] Ακολούθησε τρίτη υποβάθμιση της ελληνική οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτή την φορά από τον οίκο Moody's.^[21]

Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των [spreads](#), που αναφερόταν συχνά στον τύπο ως ράλι ή κούρσα των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες^[22] και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010.^{[23][24][25]}

Χρηματοδότηση από τον "Μηχανισμό Στήριξης"

Στις 3 Μαΐου [2010](#), η Ελλάδα αιτήθηκε €80δις από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και €30δις από το [Διεθνές Νομισματικό Ταμείο](#) (ΔΝΤ). Την αίτηση συνόδευσαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. "Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),
2. "Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και
3. "Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Υπογράφοντες για την ελληνική πλευρά ήταν ο Υπουργός Οικονομικών [Γιώργος Παπακωνσταντίνου](#) και ο Πρόεδρος της [Τράπεζας της Ελλάδος](#) Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" ("Loan Facility Agreement") με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" ("Stand-by Agreement") με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία "Μνημόνιο".

Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της [Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#) (ΕΕ), της [Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας](#) (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Στα τέλη του Ιανουαρίου του [2010](#), ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Γεώργιος Α. Παπανδρέου βρισκόταν στο [Νταβός](#) της [Ελβετίας](#) για το ετήσιο [Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ](#). Στη διάρκεια του δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων.^{[26][27]} Λίγο μετά την επιστροφή του από το Νταβός, στις 9 Φεβρουαρίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών.^[28] Η ανακοίνωση προκάλεσε αντιδράσεις και μία πανελλαδική [απεργία](#) της [ΑΔΕΔΥ](#) στις 10 Φεβρουαρίου^[29]

Δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας

Στο επόμενο διάστημα άρχισε να αναφέρεται έντονα το ενδεχόμενο της στάσης πληρωμών. Για την αποφυγή του ενδεχομένου η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν:^[30]

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα (είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του [2003](#)), ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες [απεργίες και πορείες](#) στις 5 και 11 Μαρτίου.

Μνημόνιο και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές παρά την λήψη των μέτρων, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του [Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου](#), της [Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) και της [Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας](#), που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο [Καστελόριζο](#).^[11] Η Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης.^[31] Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 [Μαΐου](#) και προέβλεπαν:^[32]

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης, το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του [2013](#) με έναρξη το [2011](#).^{[33][34][35]}

Την ανακοίνωση των μέτρων αυτών ακολούθησε [πανελλαδική απεργία](#) και ογκωδέστατη διαδήλωση στις 5 Μαΐου, στην οποία υπήρξε άγρια καταστολή από τις δυνάμεις τάξης και σημειώθηκαν σοβαρότατα επεισόδια. Η μεγάλη διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο τριών ανθρώπων (ανάμεσά τους μία έγκυος εργαζόμενη) από πυρκαγιά που ξέσπασε στην τράπεζα Μαρφίν επί της Σταδίου. Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από τη βουλή την επόμενη μέρα, στις 6 Μαΐου. Υπέρ ψήφισαν 172 βουλευτές, από τον χώρο του [ΠΑΣΟΚ](#) και του [ΛΑΟΣ](#), αλλά και η [Ντόρα Μπακογιάννη](#) από τον χώρο της ΝΔ (η οποία όμως καταγγέφισε τα μέτρα που αφορούσαν περικοπές και μειώσεις στην ψηφοφορία κατ' άρθρο και υπερψήφισε το πακέτο επί της αρχής και επί των διαρθρωτικών αλλαγών). Από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ, διαφοροποιήθηκαν και δεν τα υπερψήφισαν τρεις βουλευτές ([Γιάννης Δημαράς](#), [Σοφία Σακοράφα](#) και [Βασίλης Οικονόμου](#)) οι οποίοι αμέσως διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος, που απέμεινε πλέον με 157 βουλευτές.^{[36][37][38]}

Η πρώτη δανειακή σύμβαση εγκρίθηκε από το [ΑΝΤ](#) σε μία έντονη συνεδρίαση του συμβουλίου διευθυντών του στις 9 Μαΐου. Περίπου ένα στα τρία μέλη του συμβουλίου, που εκπροσωπούσαν περίπου 40 μη-Ευρωπαϊκές χώρες της [Μέσης Ανατολής](#), της [Ασίας](#) και της [Λατινικής Αμερικής](#), με την απρόσμενη συνδρομή της [Ελβετίας](#), προέβαλαν ενστάσεις αναφορικά με το πρόγραμμα διάσωσης, το οποίο ισχυρίστηκαν ότι θα αποδεικνυόταν "κακοσχεδιασμένο και μη βιώσιμο" και θα αποτύγχανε, αν δεν αναλάμβαναν μέρος του βάρους οι πιστωτές με μια αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους προς τον ιδιωτικό τομέα.^[39]

Συνταγματικότητα

Σύμφωνα με το συνταγματολόγο Γ. Κασιμάτη, το Μνημόνιο περιλάμβανε σειρά αντισυνταγματικών διατάξεων^[40], όπως:

- η εξουσιοδότηση του Υπουργού Οικονομικών να υπογράφει εκ μέρους της Ελληνικής Δημοκρατίας χωρίς την έγκριση της [Βουλής](#) (κάτι τέτοιο προκύπτει από τους νόμους Ν.3845/2010 και Ν.3847/2010)
- η παραίτηση της Ελλάδας από κάθε ασυλία σε περίπτωση αδυναμίας αποπληρωμής αυτού του δανείου ή προηγούμενων δανείων

Αυτό που κρίνει ο Γ. Κασιμάτης ως ουσιαστικά αντισυνταγματικό είναι η δανειακή σύμβαση και όχι το μνημόνιο, κυρίως γιατί υπογράφηκε έμμεσα χωρίς την έγκριση των 3/5 της ελληνικής Βουλής σε συνδυασμό με τους «λεόντειους» όρους που εισάγει εις βάρος της Ελλάδας. Οι παραπάνω θέσεις υποστηρίχθηκαν από άλλους συνταγματολόγους, όπως ο Γ. Κατρούγκαλος, και αμφισβητήθηκαν από ορισμένους, όπως ο Α. Μανιτάκης^[41] (πλούσια αρθρογραφία σε

<http://www.constitutionalism.gr/site/category/%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF-2/>)

Το ίδιο το μνημόνιο κρίθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας ως συνταγματικό το 2012 με την απόφαση 668.^[42] Στη συνέχεια όμως το Συμβούλιο της Επικρατείας κήρυξε την αντισυνταγματικότητα των διατάξεων περί διαιτησίας (απόφαση 2.307 του 2014), της μείωσης παροχών σε στρατιωτικούς και σώματα ασφαλείας (απόφαση 2.192 του 2014) και ακολούθως τη μείωση συντάξεων και το ρήτρα μηδενικού ελλείμματος των ασφαλιστικών ταμείων (απόφαση 2.287 του 2015 (κείμενο σε <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/21132>)). Με την απόφαση αυτή το ελληνικό Δημόσιο υποχρεώθηκε να επιστρέψει στους συνταξιούχους ποσά που υπολογίζονται σε πάνω από τρία δισ. Ευρώ (<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=699744>).

Επαναδιαπραγμάτευση τον Μάρτιο του 2011

Στις 12 Μαρτίου 2011 υπήρξε συμφωνία για μείωση του ποσοστού δανεισμού κατά 1 ποσοστιαία μονάδα και επιμήκυνση του χρόνου απόσβεσης στα 7.5 χρόνια^[43].

Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015

Στις 29 Ιουνίου 2011 ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων το "Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015".

Πορεία προς το μεσοπρόθεσμο

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων και της μεγάλης [απεργίας της 5ης Μαΐου](#) δεν υπήρξαν καποιες άλλες σημαντικές συλλογικές αντιδράσεις. Η κυβέρνηση προανήγγειλε μέτρα που προκάλεσαν αντιδράσεις επαγγελματιών κλάδων, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και του Φθινοπώρου. Σημαντικότερες περιπτώσεις ήταν οι αντιδράσεις των ιδιοκτητών φορτηγών για το άνοιγμα του επαγγέλματός τους, των ναυτεργατών για την κατάργηση του [καμποτάζ](#), των υπαλλήλων των ΜΜΜ, για περικοπές στους μισθούς τους και των υπαλλήλων αρχαιολογικών χώρων για περικοπές θέσεων εργασίας.

Από το καλοκαίρι κιάλας άρχισαν να φαίνονται οι συνέπειες των μέτρων. Η [ανεργία](#)^[44] και ο [πληθωρισμός](#) άρχισαν να εκτινάσσονται ενώ οι μικροεπιχειρήσεις έβλεπαν τον τζίρο τους συνεχώς να μειώνεται με αποτέλεσμα να οδηγούνται όλο και περισσότερες στο κλείσιμο, γεγονός που περιγραφόταν ως κύμα λουκέτων. Στις 9 Δεκεμβρίου 2010 η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις [ΔΕΚΟ](#).^[45] Το νομοσχέδιο περιλάμβανε ρυθμίσεις για υπερίσχυση των επιχειρησιακών συμβάσεων έναντι των κλαδικών, με μόνο περιορισμό το ύψος του βασικού μισθού της εθνικής συλλογικής σύμβασης. Θεσπίστηκε η δοκιμαστική περίοδος εργασίας με διάρκεια 12 μηνών, στο διάστημα των οποίων η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης. Επίσης το νομοσχέδιο έθετε πλαφόν τα 4.000 Ευρώ, στις μικτές αποδοχές των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ και μείωση 10% σε αμοιβές που ξεπερνούν τα 1.800 Ευρώ.^{[46][47]} Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε στις 15 Δεκεμβρίου από τους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος με εξαίρεση τον βουλευτή [Βαγγέλη Παπαχρήστο](#), ο οποίος διεγράφη από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, η οποία απέμεινε πλέον με 156 βουλευτές.^[48] Το 2010 έκλεισε με το χρέος να αγγίζει το 142,8% του ΑΕΠ και το έλλειμμα στο 10,5%. Παράλληλα η οικονομία συρρικνώθηκε 4,5%

Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων(1999-σήμερα)

Πηγή: [Eurostat](#)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 (προβλέψεις)	2013 (προβλέψεις)	2014 (προβλέψεις)
Δημόσιο χρέος (δισεκατομμύρια €) ^{[49][50][51]}	118.6	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5	355.7	344.6	347.6	349.3
ποσοστό του ΑΕΠ (%) ^{[49][52][53][54]}	94.9	104.4	104.7	102.6	98.3	99.8	101.2	107.5	107.2	112.9	129.7	148.3	170.6	176.7	188.4	188.9
Ανάπτυξη (%) ^{[49][52][55][56]}	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.0	-4.2	0.6
Έλλειμμα (% GDP) ^{[49][52][57][58]}	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4	6.8	5.5	4.6

Το 2011 η δυσaréσκεια στην κοινωνία από την μεγάλη οικονομική ύφεση ήταν έντονη και άρχισε να εκφράζεται με αποδοκίμασιες πολιτικών που εμφανίζονταν σε δημόσιους χώρους, ακόμα και στο εξωτερικό. Στο διάστημα αυτό άρχισαν να ενισχύονται κινήματα πολιτών που δεν συνδέονταν με πολιτικά κόμματα όπως το [κίνημα «δεν πληρώνω»](#) που έκανε έντονη την παρουσία του, με τα μέλη του να αρνούνται να πληρώσουν στα διόδια το υψηλό αντίτιμο. Η πραγματική οικονομία εξακολούθησε να επιδεινώνεται με συνέχιση του αποκαλούμενου κύματος λουκέτων στην αγορά και την [ανεργία](#) να συνεχίζει να καλπάζει φτάνοντας τον Μάρτιο σε ποσοστό 16,2%.^[59]

Τον Μάιο η συνεχιζόμενη δυσaréσκεια άρχισε να εκφράζεται με ένα νέο κίνημα διαμαρτυρίας που διοργανώθηκε μέσα από σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και ονομάστηκε [κίνημα των αγανακτισμένων](#). Επηρεάστηκε από το αντίστοιχο κίνημα που είχε ξεκινήσει λίγο καιρό πριν στην [Ισπανία](#). Οι συμμετέχοντες ήταν ανεξάρτητοι πολίτες χωρίς κομματική ιδιότητα, που επιθυμούσαν την ύπαρξη κάποιου είδους δράσης, ενάντια στην συνεχιζόμενη επιδείνωση της ποιότητας ζωής. Οι πολίτες που συμμετείχαν διοργάνωναν ογκώδεις [διαδηλώσεις](#) σχεδόν καθημερινά στις πλατείες των μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδας. Στα μέσα Ιουνίου ήρθαν στο φως στοιχεία που έδειχναν μεγάλη απόκλιση της ελληνικής οικονομίας από τους στόχους και σημαντική υστέρηση εσόδων.^[60] Στις 14 Ιουνίου ανεξαρτητοποιήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, [Γιώργος Λιάνης](#), με αποτέλεσμα το κυβερνών κόμμα να απομείνει με 155 βουλευτές. Στις 15 Ιουνίου ξεκίνησε η συζήτηση στη βουλή για το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα. Στο εξωτερικό της βουλής υπήρξαν ογκώδεις διαδηλώσεις από το κίνημα των αγανακτισμένων και συνδικάτα που παρέμειναν μέχρι τις βραδινές ώρες. Στις 16 Ιουνίου παραιτήθηκαν δύο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι [Γιώργος Φλωρίδης](#) και [Έκτορας Νασιώκας](#).^[61] Την ίδια μέρα 21 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν σύγκληση της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος, η οποία κατέληξε σε απόφαση για ανασχηματισμό. Νέος υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο [Ευάγγελος Βενιζέλος](#). Επίσης ανέλαβε και αντιπρόεδρος της κυβέρνησης. Στις 29 Ιουνίου έγινε η ψηφοφορία στη βουλή για το μεσοπρόθεσμο, ενώ έξω από τη βουλή υπήρξαν [ογκώδεις συγκεντρώσεις](#) πολιτών και συνδικάτων. Στο κέντρο της [Αθήνας](#) υπήρχε μία πρωτοφανής συγκεντρωμένη αστυνομικών δυνάμεων. Δρόμοι είχαν αποκλειστεί ενώ μπροστά στη βουλή είχε στηθεί ένας μεταλλικός φράκτης για να εμποδίζει την διέλευση προς το χώρο αυτό. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε ξέσπασμα σοβαρών επεισοδίων με συγκρούσεις διαδηλωτών και δυνάμεων των ΜΑΤ που εφάρμοσαν άγρια καταστολή.^{[62][63][64]} Το μνημόνιο τελικά ψηφίστηκε από 155 βουλευτές (154 του ΠΑΣΟΚ και 1 της ΝΔ). Από το ΠΑΣΟΚ ψήφισε κατά μόνο ο [Παναγιώτης Κουρουμπλής](#) ενώ από τη ΝΔ ψήφισε υπέρ μόνο η [Έλσα Παπαδημητρίου](#).

Πακέτο μέτρων λιτότητας

Το μεσοπρόθεσμο προβλέπει μία σειρά από μέτρα για τον περιορισμό των δαπανών και αύξησης των εσόδων. Περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες και προστίθενται νέα φορολογικά μέτρα. Ιδρύεται οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων ([Ταμείο Δημόσιας Περιουσίας](#)) με σκοπό την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Στόχος είναι έσοδα 50 δις από αποκρατικοποιήσεις^{[65][66]}

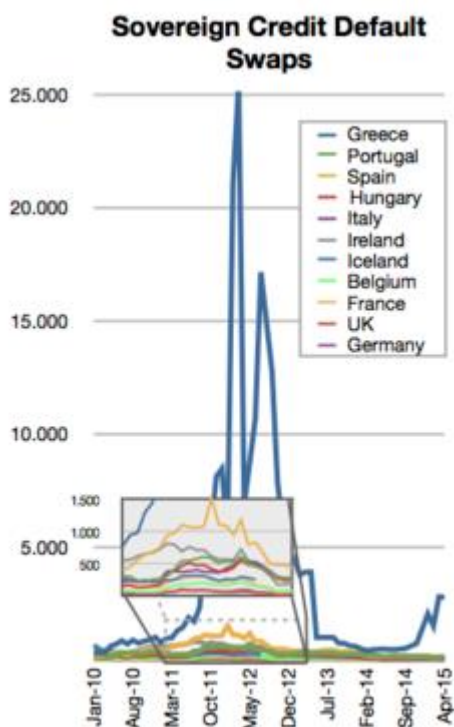
Στα [φορολογικά](#) μέτρα του μεσοπρόθεσμου περιλαμβάνονταν τα εξής^{[67][68]}

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ
- Έκτατη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα [ΦΠΑ](#) προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης.
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%
- Επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων [Επικουρικής Ασφάλισης](#) που θα παρακρατείται μηνιαία:
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης [ΛΑΦΚΑ](#) σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Στα εργασιακά υπήρξαν επίσης σημαντικές αλλαγές

- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται.
- Όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της [Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης](#)
- η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια

Αποκλίσεις από τους στόχους και νέα μέτρα λιτότητας

Source: Bloomberg, CNBC

Πορεία των [CDS](#), Ευρωπαϊκών κρατών

Μέσα στον Ιούλιο υπήρξε σύνοδος κορυφής της [Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας αλλά και να εξευρεθούν τρόποι θωράκισης του Ευρώ απέναντι σε κερδοσκοπικές

επιθέσεις. Η σύνοδος κορυφής κατέληξε την 21η Ιουλίου σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας. Η συμφωνία περιλάμβανε νέο δάνειο για την χώρα ύψους 158 δις Ευρώ. Από αυτά τα 109 δις θα προέλθουν από την ΕΕ και το [ΔΝΤ](#) (49 δις από αυτά είναι το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο διάσωσης), 37 δις από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, ενώ άλλα 12 δις θα προέλθουν από την επαναγορά ομολόγων. Ακόμη προβλέπεται η επιμήκυνση από 15 έως και 30 χρόνια των ομολόγων που λήγουν από το άμεσο διάστημα έως το 2020. ^{[69][70][71][72]} Μετά την ανακοίνωση της συμφωνίας οι οίκοι αξιολόγησης Fitch και Moody's υποβάθμισαν την Ελλάδα σε καθεστώς περιορισμένης χρεοκοπίας. ^{[73][74]} Σύντομα όμως το κλίμα αισιοδοξίας μεταστράφηκε όταν παρουσιάστηκαν προβλήματα με κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έδειξαν απροθυμία να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα χωρίς εγγυήσεις. Η κυβέρνηση προχώρησε σε διμερή συμφωνία με την [Φινλανδία](#) παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας. ^{[75][76]} Η συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών προκάλεσε άμεσα αντιδράσεις άλλων χωρών της Ευρωζώνης, όπως η [Αυστρία](#), η [Ολλανδία](#) και η [Σλοβακία](#) που απαίτησαν αντίστοιχες συμφωνίες. Άλλα και της [Γερμανίας](#) που παρενέβη για να θέσει άκυρη τη συμφωνία Ελλάδας-Φινλανδίας. ^{[77][78]}

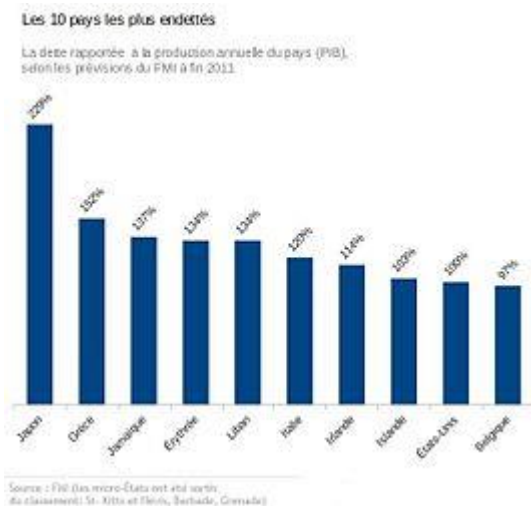
Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. ^{[79][80]} Η κατάσταση αυτή συνεπικουρούμενη και από την απειλή της τρόικας για την μη καταβολή της έκτης δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης, οδήγησε την κυβέρνηση σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου. Στα μέτρα που ανακοινώθηκαν περιλαμβάνονται τα εξής: ^[81]

- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται
- Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€
- Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων

Οι ανακοινώσεις και οι εξαγγελίες των νέων μέτρων οδήγησαν σε μία σειρά μεγάλων απεργιών, διαδηλώσεων και καταλήψεων σε δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς. ^{[82][83][84]} Στις 11 Οκτωβρίου, ανακοινώθηκε ότι η τράπεζα [Proton Bank](#) ζήτησε κεφαλαιακή ενίσχυση από την Ελληνική Κυβέρνηση και εντάχθηκε στο [Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας](#). Η απόφαση του [Υπουργείου Οικονομικών](#) πάρθηκε έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη [κρατικοποίηση](#) που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους. ^[85]

Στις 6 Οκτωβρίου κατατέθηκε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολόγιο-μισθολόγιο του δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, την νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά. ^[86] Το πολυνομοσχέδιο ψηφίστηκε από το [Ελληνικό Κοινοβούλιο](#) στις 20 Οκτωβρίου, με 154 ψήφους υπέρ κατ'αρχήν και 153 υπέρ σε όλα τα άρθρα, σε σύνολο 298. Κατά επί της αρχής και επί των άρθρων ψήφισαν 144, ενώ η βουλευτής του [ΠΑΣΟΚ Λούκα Κατσέλη](#) καταψήφισε μόνο το άρθρο 37 του νομοσχεδίου, με συνέπεια ανάμεσα στην ψηφοφορία και την ανακοίνωση του αποτελέσματος, με επιστολή του στον πρόεδρο της Βουλής ο [Γιώργος Παπανδρέου](#) να την θέσει εκτός της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ^[87]

Η πορεία προς το δεύτερο Μνημόνιο

Δημόσιο χρέος κρατών ως ποσοστό του ΑΕΠ, όπως εκτιμάται για το τέλος του 2011

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της [Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην [Ευρωζώνη](#).^{[88][89]} Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «[κούρεμα](#)» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την [Ελλάδα](#) ύψους 130 δις €. Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν κατά 50%. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό ύψους 30 δις € και αύξηση κατά ένα τρις € των κεφαλαίων του [Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας](#).^{[90][91][92]} Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής χαιρέτιστηκαν θετικά από την κυβέρνηση ενώ αποδοκιμάστηκαν από όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα οποία έκαναν λόγο για απόφαση ελεγχόμενης χρεοκοπίας της Ελλάδας.^[93] Έντονη ανησυχία εκφράστηκε στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που είναι εκτεθειμένα σε ελληνικά ομόλογα.^[94]

Δημοψήφισμα

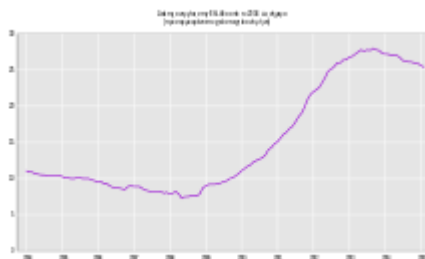
Επιστρέφοντας στην Ελλάδα από τη Σύνοδο Κορυφής της 27ης Οκτωβρίου ο πρωθυπουργός [Γιώργος Παπανδρέου](#) βρήκε την κατάσταση εκτός ελέγχου.^[95] Στη [Θεσσαλονίκη](#) διαδηλωτές προκάλεσαν τη ματαίωση της στρατιωτικής παρέλασης της 28ης Οκτωβρίου και την αποχώρηση του [πρόεδρου της Δημοκρατίας Κάρουλου Παπούλια](#).^[96] Το Σαββατοκύριακο ο Παπανδρέου συγκέντρωσε μια μικρή ομάδα συμβούλων και τους αποκάλυψε το σχέδιό του για τη διεξαγωγή [δημοψηφίσματος](#) για τη νέα, ύψους 172 εκ. ευρώ δανειακή σύμβαση, ώστε να υποχρεωθούν να λάθουν θέση ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, [Αντώνης Σαμαράς](#), και οι εντός του [ΠΑΣοΚ](#) διαφωνούντες, προβλέποντας ότι οι περισσότεροι θα την υποστήριζαν.^[95]

Τη Δευτέρα 31 Οκτωβρίου ο Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφαση του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος.^[97] Η απόφαση αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, άλλα και στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος. Την επόμενη μέρα ανεξαρτητοποιήθηκε η βουλευτής του ΠΑΣΟΚ [Μιλένα Αποστολάκη](#), εκφράζοντας τη διαφωνία της με την απόφαση του πρωθυπουργού για το δημοψήφισμα.^[98] Στις αγορές, το κόστος δανεισμού της Ελλάδας αλλά και άλλων χωρών της Ευρωζώνης αυξήθηκε αλματωδώς· η απόδοση του δεκαετούς [ομολόγου](#) της [Ιταλίας](#) π.χ. ξεπέρασε το 6%. Ο [Πρόεδρος της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί](#) συμφώνησε με την [καγκελάρια της Γερμανίας Άγγελα Μέρκελ](#) να καλέσουν τον Παπανδρέου στις [Κάννες](#) όπου θα διεξαγόταν η σύνοδος των [G20](#) για να τον πείσουν θέμα του δημοψηφίσματος να είναι η παραμονή της Ελλάδας στην [Ευρωζώνη](#).^[95]

Στις 2 Νοεμβρίου, μια ώρα πριν τη συνάντηση με τον Παπανδρέου και το [Βενιζέλο](#), αντιπρόεδρο της ελληνικής κυβέρνησης και υπουργό των οικονομικών, ο Σαρκοζί συνάντησε τη Μέρκελ, τον πρόεδρο του [Γιούρογκρουπ Ζαν-Κλωντ Γιουνκέρ](#), τη διευθύντρια του [ΔΝΤ Κριστίν Λαγκάρντ](#) και τους προέδρους της [Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο](#) και του [Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Χέρμαν βαν Ρόμπει](#) και συμφώνησαν να τηρήσουν μία κοινή στάση έξι σημείων απέναντι στον Παπανδρέου που προέβλεπε ότι το δημοψήφισμα θα αφορούσε την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και ότι δε θα πραγματοποιούνταν η εκταμίευση της έκτης δόσης του πρώτου πακέτου διάσωσης μέχρι τη διενέργεια του δημοψηφίσματος. Στη συνάντηση ο Σαρκοζί επιτέθηκε στον Παπανδρέου και τον κάλεσε να αποφασίσει τι θα κάνει όταν επιστρέψει στην Αθήνα. Μετά το τέλος της συνάντησης η Μέρκελ και ο Σαρκοζί έδωσαν κοινή συνέντευξη τύπου στην οποία έκαναν δηλώσεις με αυτό το περιεχόμενο.^{[95][99][100]}

Πριν τη σύνοδο ο Μπαρόζο, δίχως να ενημερώσει τους υπολοίπους συμμετέχοντες, είχε επικοινωνήσει με το Σαμαρά, που τον είχε πληροφορήσει ότι ήταν πλέον διατεθειμένος να στηρίξει μια κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και ΠαΣοΚ για να αποφύγει το δημοψήφισμα. Μετά τη λήξη της συνάντησης με την ελληνική αντιπροσωπεία ο Μπαρόζο, που ανησυχούσε για τη μετάδοση της κρίσης από την Ελλάδα στην υπόλοιπη Ευρωζώνη και για την αστάθεια που θα προκαλούνταν το μήνα που θα μεσολαβούσε μέχρι τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, παρότρυνε το Βενιζέλο να δράσει για την ακύρωση του δημοψηφίσματος.^[95] Όταν τα ξημερώματα της Πέμπτης 3 Νοεμβρίου η ελληνική αποστολή επέστρεψε στην Αθήνα, δημοσιεύτηκε δήλωση του Βενιζέλου κατά της διεξαγωγής δημοψηφίσματος, στην οποία ισχυριζόταν ότι «η θέση της Ελλάδας μέσα στο ευρώ είναι μια ιστορική κατάκτηση της χώρας που δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Το κεκτημένο αυτό του ελληνικού λαού δεν μπορεί να εξαρτηθεί από την διεξαγωγή δημοψηφίσματος.»^{[101][102]} Με τη στάση του Βενιζέλου συντάχθηκαν πολλοί υπουργοί και βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος.^[103]

Νέα Κυβέρνηση

Δείκτης ανεργίας από το 2004 ως σήμερα

Έχοντας παραιτηθεί από την ιδέα του δημοψηφίσματος, ο [προθυπουργός](#) κατάφερε στην ψηφοφορία της 4ης Νοεμβρίου να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή, με 153 ψήφους υπέρ (ψηφίσει υπέρ και η [Λούκα Κατσέλη](#) η οποία στη συνέχεια επανεντάχθηκε στο ΠΑΣΟΚ) και 145 ψήφους κατά.^[104] Την Κυριακή 6 Νοεμβρίου συναντήθηκε στο προεδρικό μέγαρο με τον πρόεδρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης [Αντώνη Σαμαρά](#), ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στην συνάντηση υπήρξε συμφωνία μεταξύ των δύο πολιτικών αρχηγών για σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας.^{[105][106]} Ακολούθησαν τετραήμερες διαβουλεύσεις με συμμετοχή των κομματικών επιτελείων του [ΠΑΣΟΚ](#), της [Νέας Δημοκρατίας](#) και του [ΛΑΟΣ](#), για την επιλογή του προσώπου που θα ηγηθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα. Οι διεργασίες ολοκληρώθηκαν την Πέμπτη 10 Νοεμβρίου οπότε επιλέχτηκε ο [Λουκάς Παπαδήμος](#) ως νέος πρωθυπουργός.^[107] Η [νέα κυβέρνηση](#) που ορκίστηκε την επόμενη μέρα περιλάμβανε έξι στελέχη από τη Νέα Δημοκρατία, τέσσερα από το ΛΑΟΣ, ενώ παρέμεναν σχεδόν όλα τα στελέχη της κυβέρνησης Παπανδρέου.^[108] Την ίδια περίοδο η πραγματική οικονομία συνέχιζε να επιδεινώνεται με την ανεργία να καταγράφει νέο ρεκόρ κατά τον μήνα Αύγουστο φτάνοντας το 18,4%^[109] και ακόμα υψηλότερα κατά τον μήνα Νοέμβριο όπου έφτασε, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο 20,9%.^[110] Η επιδείνωση της οικονομίας αποτυπώνεται στα όλο και συχνότερα περιστατικά υποσιτισμού μαθητών που παρουσιάζονταν σε σχολεία. Στα τέλη Ιανουαρίου του 2012 το υπουργείο παιδείας ανακοίνωσε πρόγραμμα συσσιτίων για μαθητές, για την αντιμετώπιση του προβλήματος.^{[111][112]}

Ποσοστό ανεργίας (2009–2015, εποχικά προσαρμοσμένα στοιχεία)

Πηγή: [ΕΛΣΤΑΤ](#)^[113]

	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
2009	9,0	9,2	9,2	9,2	9,3	9,4	9,6	9,7	10,0	10,1	10,4	10,7
2010	11,1	11,4	11,7	11,9	12,3	12,5	12,7	12,9	13,3	14,0	14,3	14,8
2011	15,1	15,6	16,1	16,4	16,9	17,2	17,8	18,5	19,0	19,8	20,9	21,6
2012	22,0	22,3	22,6	23,3	24,0	24,9	25,1	25,5	26,0	26,0	26,4	26,4
2013	26,8	26,9	27,2	27,5	27,7	27,6	27,8	27,7	27,9	27,7	27,7	27,4
2014	27,2	27,2	27,0	27,1	27,0	26,7	26,3	26,2	26,1	26,1	25,9	25,9
2015	25,6	25,4										

Νέα μέτρα λιτότητας

Τα νέα μέτρα που συνοδεύουν το μνημόνιο εγκρίθηκαν από την Κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και περιλαμβάνουν τα εξής^{[114][115]}:

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων.
- Αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.

Τα νέα μέτρα που συνόδευαν το δεύτερο Μνημόνιο οδήγησαν σε παραίτηση στελεχών της Κυβέρνησης και αποχώρηση του ΛΑΟΣ^[116] λίγες μέρες πριν την ψήφισή του.

Ψήφιση

Το δεύτερο Μνημόνιο συζητήθηκε στη Βουλή στις 12 [Φεβρουαρίου 2012](#) («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου. Υπέρ ψήφισαν 199 βουλευτές, κατά 74 και 5 ψήφισαν παρών^[117].

Από νωρίς το απόγευμα της 12ης Φεβρουαρίου 2012 μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκαν πολυπληθείς συγκεντρώσεις ενάντια στην ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου που γρήγορα εξελίχθηκαν σε πολύωρες συγκρούσεις δεκάδων χιλιάδων διαδηλωτών με τα ΜΑΤ. Συγκεκριμένα, στην Αθήνα τα επεισόδια κλιμακώθηκαν σε όλο το ιστορικό κέντρο με δεκάδες εστίες σύγκρουσης οδηγώντας σε εκατέρωθεν τραυματισμούς, συλλήψεις από την πλευρά των διαδηλωτών και πυρπόληση δέκα περίπου κτηρίων.

Στις 9 Μαρτίου ολοκληρώθηκε με επιτυχία το [PSI](#). Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα έφτασε το 95,7%.^[118] Για τα υπόλοιπα ομόλογα ύψους 8,5 δις δόθηκε παράταση μέχρι τις 20 Απριλίου.^[119] Η απόφαση της κυβέρνησης να συμπεριληφθούν ρήτρες συλλογικής δράσης (CACs) θεωρήθηκε πιστωτικό γεγονός από την ISDA και οδήγησε στην ενεργοποίηση των [CDS](#) ύψους 3,2 δις.^{[120][121][122]}

Εκλογικές αναμετρήσεις και νέα κυβέρνηση

Καταθέσεις από επιχειρήσεις και νοικοκυριά (κόκκινο) και την κυβέρνηση (μπλε) στην Ελλάδα, 2001-2015 (σε δισ. ευρώ)

Στις 11 Απριλίου ο πρωθυπουργός [Λουκάς Παπαδήμος](#) ανακοίνωσε την ημερομηνία των εκλογών. Ημερομηνία διεξαγωγής τους ορίστηκε η 6η Μαΐου.^[123] Το αποτέλεσμα των [εκλογών της 6ης Μαΐου](#) οδήγησε σε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου. Τα ποσοστά των κομμάτων της συγκυβέρνησης συρρικνώθηκαν σημαντικά ενώ εντυπωσιακή υπήρξε η αύξηση των ποσοστών των κομμάτων που εξέφραζαν την εναντίωση τους στην κυβερνητική πολιτική. Από το κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση. Στις 16 Μαΐου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον [Παναγιώτη Πικραμμένο](#) και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τις 17 Ιουνίου.^[124] Οι [εκλογές της 17ης Ιουνίου](#) ανέδειξαν την [Νέα Δημοκρατία](#) πρώτο κόμμα, χωρίς όμως αυτοδυναμία. Με την συνεργασία του [ΠΑΣΟΚ](#) και της [ΔΗΜΑΡ](#), επιτεύχθηκε σχηματισμός κυβέρνησης συνεργασίας με πρωθυπουργό τον [Αντώνη Σαμαρά](#).

Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

Οι διαπραγματεύσεις διάρκειας της κυβέρνησης με την τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη βουλή στις 5 Νοεμβρίου, σε ένα άρθρο 216 σελίδων, με τη διαδικασία του κατεπείγοντος. Προέβλεπε μέτρα ύψους 18,9 δισ Ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δισ αφορούν το έτος 2013.^{[125][126]} Υπερψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου με 153 ψήφους από τις κοινοβουλευτικές ομάδες της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, στις οποίες υπήρξαν και βουλευτές που διαφοροποιήθηκαν.^[127]

Στο πακέτο μέτρων λιτότητας περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων:^{[128][129][130][131]}

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%^[132]
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδείας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια^[133]
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ^[134]
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των πολυάρθρων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.^[135]
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.

Στις 22 Δεκεμβρίου 2012 ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2013, χωρίς διαρροές για την κυβέρνηση.^[137] Στις 28 Απριλίου 2013 ψηφίστηκε από τη βουλή το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών που περιείχε σημαντικές αλλαγές σε μία σειρά επαγγελματικών κλάδων. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε από 168 βουλευτές της κυβερνητικής πλειοψηφίας, άλλα και ανεξάρτητους.^[138] Αντιδράσεις για διατάξεις του πολυνομοσχεδίου σημειώθηκαν κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης που οδήγησαν την κυβέρνηση στην απόφαση της επιστράτευσης των εκπαιδευτικών.^[139] Αυτή υπήρξε η 4η επιστράτευση επαγγελματικού κλάδου τον τελευταίο χρόνο.